

Teemojen toteutus: peruskoulut ja lukiot

ESIMERKKITAUUKOT

Teemojen toteutuksen ja kestävän kehityksen ohjelman rakentamisen tueksi on laadittu kestävän kehityksen kriteereihin perustuvat esimerkkitaulukot, joissa on kaikkiin teemalaatikon teemoihin liittyviä esimerkkejä teeman toteutuksesta oppilaitoksen arjessa ja opetuksessa, teemaan liittyvien toimintatapojen vakiinnuttamisesta sekä mahdollisista yhteistyötahoista. Taulukko toimii myös arvioinnin tukena määriteltävässä koulun pisteystystä kriteerien 11-13 osalta. Näyttönä kriteerin mukaisesta toiminnasta voi olla jokin taulukossa mainittu esimerkki tai muu, laajuudeltaan ja vaikuttavuudeltaan esimerkkeihin rinnastettava aihe tai toimenpide. HUOM! Lista ei ole kaikenkattava ja sitä täydennetään uusilla auditoinneissa havaituilla ja koulujen ehdottamilla hyvillä esimerkeillä.

Taulukoissa kuvataan seuraavia teemojen toteutukseen liittyviä esimerkkejä:

Kriteeri	Esimerkit toteutuksesta
• Kriteeri 11	<ul style="list-style-type: none"> Teeman toteutus opetuksessa ja arjessa Henkilöstön ja oppilaiden osallistuminen teeman toteutukseen
• Kriteeri 12	<ul style="list-style-type: none"> Vakiinnutettavat toimintatavat ja vakiinnuttamisen keinot Tekniset ratkaisut
• Kriteeri 13	<ul style="list-style-type: none"> Sidosryhmät

SISÄLLYS:

TEEMAT Ekologinen ja taloudellinen kestävyys	SIVU	TEEMAT Sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys	SIVU
Vastuulliset hankinnat ja kestävä kulutus (myös sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys)	2	Turvallisuus koulussa ja koulumatkalla	12
Jätteen synnyn ehkäisy ja kierrätys	4	Henkilöstön ja oppilaiden hyvinvointi	14
Energia ja vesi	6	Kiusaamisen ja syrjäytyminen ehkäisy	16
Kuljetukset ja liikkuminen	8	Oppilashuolto ja muu oppimisen tuki	18
Koulurakennuksen ja pihaympäristön hoito	9	Kulttuuriympäristö, tavat ja perinteet	20
Ravinto ja terveys (myös sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys)	10	Monikulttuurisuus ja kansainvälisyys	22

Osallistu esimerkkipankin kehittämiseen!

Teemasivujen kehittämiseksi toivomme kouluilta uusia ehdotuksia esimerkeiksi teemojen toteutuksesta kriteereissä 11, 12 ja 13. Esimerkkipankkiin voidaan hyväksyä ehdotuksia, jotka vastaavat laajuudeltaan ja vaikuttavuudeltaan sivuilla kuvattuja esimerkkejä. Lisäksi toivomme käyttäjiltä vinkkejä uusista hyvistä eri teemoihin liittyvistä linkeistä sekä kommentteja linkeistä, jotka eivät enää toimi.

Kommentteja voi lähettää osoitteeseen erkka.laininen@okka-saatio.com

Teemojen toteuttaminen (kriteeri 11)	Toimintatavat (kriteeri 12)	Vakiinnuttamisen keinoja (kriteeri 12)	Tekniset ratkaisut (kriteeri 12)	Sidosryhmät (kriteeri 13)
<p>Teema opetuksessa</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kohtuullisuus ja hankintojen tarpeellisuus • Tuotteen ekologinen selkäreppu ja elinkaari • Ympäristö- ja energiamerkit, Reilun kaupan tuotteet • Vaatteiden ja tavaroiden uusiokäyttö • Tutustuminen kierrätyskeskukseen • Oppilaiden tekemä kaupan ympäristötoimien ja tuotteiden alkuperän kartoitus <p>Teema koulun arjessa</p> <ul style="list-style-type: none"> • Koulun yhteinen kestävä kulutuksen teemapäivä tai kampanja • Tavaroiden kierrätystori • Ympäristöystävällisten ja vastuullisten tuotteiden hankkiminen koululle • Lähi- tai luomuruokateema kouluruokailussa 	<ul style="list-style-type: none"> • Kestävän kehityksen näkökulmien huomioon ottaminen hankinnoissa tai ympäristömerkittyjen tuotteiden valitseminen hankintalistalta • Pysyvä/säännöllinen tavaroiden kierrätystori 	<ul style="list-style-type: none"> • Kestävän kehityksen ohjeet hankinnoista • Kestävän kehityksen kriteerien sisällyttäminen tarjouspyyntöihin • Ympäristömerkittyjen tuotteiden merkitseminen käytössä olevien ja hankittavien materiaalien luetteloihin • Henkilöstön perehdytys ympäristömerkittyihin tuotteisiin • Kierrätystorin ilmoituspalstan perustaminen koulun nettisivuille 	<ul style="list-style-type: none"> • Kertakäyttökäsi-pyyhkeiden vaihtaminen kangasrullaan • Reilun kaupan kahvi pysyväksi opettajanhuoneeseen • Lähi- tai luomuruoka pysyväksi kouluruokailuun • Kaikki koulun paperituotteet ympäristömerkittyjä 	<ul style="list-style-type: none"> • Koulutuksen järjestäjän hankintatoimi • Kierrätyskeskus • Ympäristöjärjestöt • Tutkimuslaitokset • 4H-järjestö • Luonto- ja ympäristökoulut • Yritykset

LAKISÄÄTEISET VAATIMUKSET, MÄÄRÄYKSET JA OHJEET: hankintalainsäädäntö, Valtioneuvoston periaatepäätös kestävien valintojen edistämisestä julkisissa hankinnoissa

LOMAKKEITA TEEMAN KARTOITUKSEEN

Naturewatch -kartoituslomakkeet oppilaille (WWF): www.wwf.fi/ymparisto/ymparistokasvatus/naturewatch_tutkimukset/teemat.html

Oppilaitosten ympäristösertifioinnin itsearviointin kysymyslistat (ylläpitotoiminnot): www.koulujaymparisto.fi > Teemojen valinta > Kartoitustyökaluja

LINKIT

- Valtioneuvoston periaatepäätös kestävien valintojen edistämisestä julkisissa hankinnoissa (PDF)
 - Kestävien hankintojen toimintaohjelma (PDF)
 - Julkisten hankintojen ympäristöopas (PDF)

 - Julkisten hankintojen neuvontapalvelu
 - Julkisten ympäristöteknologiahankintojen neuvontapalvelu

 - Ympäristömerkit
 - Hymonet – hankintojen ympäristötietokanta
 - Vähemmästä enemmän ja paremmin - Kestävän kulutuksen ja tuotannon toimikunnan (KULTU) ehdotus kansalliseksi ohjelmaksi
 - Kuluttajaviraston Eko-ostajan opas
 - Reilun kaupan edistämisyhdistys
 - Ekologinen selkäreppu ja MIPS
 - Eettinen valinta (Suomen kuluttajaliitto)
 - Eettisten kuluttajien yhteisö
 - Luomutietopankki
 - Jätelaitosyhdistyksen ekotehokkuusneuvonta
 - Kestävä kehitys -verkkopalvelu (edu.fi)
 - Vihreän lipun Kestävä kulutus -teema, linkkilista
- Vihreä lippu -ohjelman osallistujille on tarjolla tukimateriaali, jossa vinkkejä nykytilan kartoituksen tekemisestä sekä teeman kytkemisestä opetukseen ja arkeen.
- www.ymparisto.fi > Yritykset ja yhteisöt > Tuotteet ja hankinnat > Julkiset hankinnat
 - www.ymparisto.fi > Yritykset ja yhteisöt > Tuotteet ja hankinnat > Julkiset hankinnat
 - www.ymparisto.fi > Yritykset ja yhteisöt > Tuotteet ja hankinnat > Julkiset hankinnat > Julkisten hankintojen ympäristöopas
 - www.kunnat.net > Etusivu > Julkiset hankinnat
 - www.motiva.fi > Julkinen sektori > Julkiset hankinnat > Neuvontaa ympäristöteknologiahankintoihin
 - www.ymparistomerkki.fi
 - www.hymonet.com (käyttömaksullinen)

 - www.ymparisto.fi > Ympäristönsuojelu > Kestävä kulutus ja tuotanto
 - www.kuluttajavirasto.fi/fi-FI/ekok
 - www.reilukauppa.fi
 - www.sll.fi/luontojaymparisto/kestava/mips
 - www.eettinenvalinta.fi
 - www.eettinenkuluttaja.net
 - www.luomu.fi
 - www.jly.fi/ekoteho
 - www.edu.fi/teemat/keke
 - www.vihrealippu.fi/vihrealippu/teema_kest.htm

Teemojen toteuttaminen (kriteeri 11)	Toimintatavat (kriteeri 12)	Vakiinnuttamisen keinoja (kriteeri 12)	Tekniset ratkaisut (kriteeri 12)	Sidosryhmät (kriteeri 13)
<p>Teema opetuksessa</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kohtuullisuus ja hankintojen tarpeellisuus • Tuotteiden pakkaus • Materiaalien säästävä käyttö ja kierrätysmateriaalien käyttö (esim. kuvataide, käsityöt, kotitalous) • Oppilaiden tekemä jätekartoitus • Jätteiden lajittelun toteutus koulussa ja lajittelun harjoittelu • Tuotteiden pitkäikäisyyden, korjattavuuden ja huollettavuuden merkitys • Tavaroiden uudelleenkäyttö ja materiaalien kierrätys • Tutustuminen jätteenkäsittelylaitokseen tai kierrätyskeskukseen • Oppilaiden ympäristöagenttitoiminnan käynnistäminen • Asiantuntijoiden vierailut kouluun 	<ul style="list-style-type: none"> • Paperia säästävä kopiointi ja tulostus • Sähköisen oppimateriaalin käyttöönotto laajasti ja suunnitelmallisesti sekä harjoitustöiden ja tehtävien palautus sähköisesti • Uuden jätteen lajittelukäytännön vakiinnuttaminen • Ongelmajätteiden lajittelu • Kierrätysmateriaalin käyttö kuvataiteessa ja käsitöissä • Vanhojen kalusteiden kierrätyksen toimintamalli 	<ul style="list-style-type: none"> • Tulostus- ja kopiointiohjeet, henkilöstön perehdytys, paperinkulutuksen seuranta ja tilastointi • Ohjeet sähköisen oppimateriaalin käytöstä • Oppimateriaalipankki sisäiseen verkkoon • Jätehuoltosuunnitelma ja lajitteluohjeet, henkilöstön ja oppilaiden perehdytys lajitteluun, jätemäärien seuranta ja tilastointi • Ongelmajätteiden säilytyspaikat, merkinnät, käsittelyn vastuut ja kirjanpito • Kierrätysmateriaalin käytön suunnittelu ja materiaalin hankintakanavien luominen • Kalusteiden tai tavaroiden kierrätysjärjestelmän organisointi: esim. kierrätyspiste tai varasto, tiedotus, kalusteiden listaus 	<ul style="list-style-type: none"> • Kertakäyttökäsi- pyyhkeiden vaihtaminen kangasrullaan • Sähköisen materiaalin käyttöä tukevat laiteratkaisut kuten videotykkien tai dokumenttikameroiden hankkiminen • Tietokoneiden varaaminen oppilaiden käyttöön • Lajitteluastioiden hankkiminen tai uusiminen • Kompostin hankkiminen • Jätepisteen uusiminen • Ongelmajätteiden säilytystilan perustaminen tai uusiminen 	<ul style="list-style-type: none"> • Kunnan tekninen toimi • Ruokapalveluiden ja siivouspalveluiden tuottaja • Jätehuoltoyhtiö • Kierrätyskeskus tai jätteenkäsittelylaitos • Kunnan ympäristötoimi • Ympäristöjärjestöt • Kodit ja vanhemmat • Urheilujärjestöt • 4H-järjestö • Luonto- ja ympäristökoulut • Yritykset

Teemojen toteuttaminen (kriteeri 11)	Toimintatavat (kriteeri 12)	Vakiinnuttamisen keinoja (kriteeri 12)	Tekniset ratkaisut (kriteeri 12)	Sidosryhmät (kriteeri 13)
<p>Teema koulun arjessa</p> <ul style="list-style-type: none"> • Paperinsäästökampanja • Jäteteemapäivä: tietoa jätteen synnyn ehkäisystä ja kierrätyksestä, lajittelukilpailu ym. • Kierrätystori -tapahtuma • Lajittelujärjestelmän kehittäminen • Kaikista kertakäyttöasioista luopuminen • Ruokajätteen minimointi kouluruokailussa 	<ul style="list-style-type: none"> • Pysyvä/säännöllinen tavaroiden kierrätystori • Oppilaiden ympäristöagentti-toiminta jätteen synnyn ehkäisy ja kierrätys -teemassa 	<ul style="list-style-type: none"> • Kierrätystorin ilmoituspalstan perustaminen koulun nettisivuille • Käytännöt ympäristöagenttien valintaan, perehdytykseen ja toimintaan 		

LAKISÄÄTEISET VAATIMUKSET, MÄÄRÄYKSET JA OHJEET: Jätelaki ja kunnalliset jätehuoltomääräykset, kemikaalilainsäädäntö, ohjeet ongelmajätteiden käsittelystä

LOMAKKEITA TEEMAN KARTOITUKSEEN:

Naturewatch -kartoituslomakkeet oppilaille (WWF): www.wwf.fi/ymparisto/ymparistokasvatus/naturewatch_tutkimukset/teemat.html

Oppilaitosten ympäristösertifioinnin itsearvioinnin kysymyslistat (ylläpitotoiminnot): www.koulujaymparisto.fi > Teemojen valinta > Kartoitustyökaluja

LINKIT

Fiksu tuottaa vähemmän jätettä (Helsingin Seudun Ympäristöpalvelut)

www.ytv.fi/FIN/fiksu

Jätelaitosyhdistyksen ekotehokkuusneuvonta

www.jly.fi/ekoteho

Jätealan kootut kansalliset säädökset (Jätelaitosyhdistys)

www.jly.fi > säädökset

Oman kunnan ympäristöhallinnon ja jätelaitosten tai jätehuoltoyhtiöiden sivuilta löytyvät kunnalliset jätehuoltomääräykset.

Tietoa jätehuollosta, kierrätyksestä ja ongelmajätteistä (GarbageX -hanke)

www.garbagex.net

Tietoa ongelmajätteistä (Jätelaitosyhdistys)

www.ongelmajate.fi

Kuluttajaviraston Eko-ostajan opas, jätteet ja ympäristö

www.kuluttajavirasto.fi > Eko-ostajan opas > Jätteet ja ympäristö

Kestävä kehitys -verkkopalvelu (edu.fi)

www.edu.fi/teemat/keke

Vihreän lipun Jätteiden vähentäminen -teema, linkkilista

www.vihrealippu.fi/vihrealippu/teema_jatt.htm

Vihreä lippu -ohjelman osallistujille on tarjolla tukimateriaali, jossa vinkkejä nykytilan kartoituksen tekemisestä sekä teeman kytkemisestä opetukseen ja arkeen.

Teemojen toteuttaminen (kriteeri 11)	Toimintatavat (kriteeri 12)	Vakiinnuttamisen keinoja (kriteeri 12)	Tekniset ratkaisut (kriteeri 12)	Sidosryhmät (kriteeri 13)
<p>Teema opetuksessa</p> <ul style="list-style-type: none"> • Energiantuotantomuotojen ympäristönäkökohdat • Suomen energiankulutus • Energia ja ilmastonmuutos • Energian/vedenkulutus ja energian/veden säästötavat koulussa ja kotona • Oppilaiden tekemät kulutusmittaukset tai kartoitukset oppilaitoksessa ja kotona • Veden käyttö ja riittävyys meillä ja muualla maailmassa • Veden laadun mittaukset ja seuranta • Tutustuminen voimalaitokseen • Opiskelijoiden ympäristöagenttitoiminta • Asiantuntijoiden vierailut kouluun <p>Teema koulun arjessa</p> <ul style="list-style-type: none"> • Energiansäästöviikko • Teemapäivät • Näyttelyt • Luokkien lämpötilojen tarkkailu ja säätäminen • Valojen ja tietokoneiden sammuttaminen • Tarpeettoman vedenkulutuksen minimointi • Oikein toteutettu tuuletus • Energiansäästölamppujen käyttöönotto 	<ul style="list-style-type: none"> • Valojen ja tietokoneiden sammuttaminen sekä tarpeettoman vedenkulutuksen vähentäminen (keittiö, luokat, WC:t, suihkut) • Energian- tai vedenkulutuksen seuranta ja poikkeamiin puuttuminen • LVI-laitteiden kunnon seuranta ja huolto • Vettä ja energiaa säästävien työtapojen käyttö koulun keittiössä ja siivouksessa • Oppilaiden ympäristöagenttitoiminta energia- ja vesiteemassa 	<ul style="list-style-type: none"> • Energian- ja vedensäästöohjeet, henkilöstön ja oppilaiden perehdytys • Energian- ja vedenkulutuksen seurantajärjestelmä, vastuut ja toimintatavat kulutuspoikkeamiin puuttumisesta • Energian- ja vedenkulutustietojen tilastointi koulussa • LVI-laitteiden huoltokirja tai kiinteistönhallintajärjestelmä • Ohjeet keittiön ja siivouksen veden- ja energiansäästöön, henkilöstön perehdytys • Käytännöt ympäristöagenttien valintaan, perehdytykseen ja toimintaan 	<ul style="list-style-type: none"> • Energiakatselmuksen toteuttaminen ja kehittämissuunnitelma • Liiketunnistimella varustettujen tai energiaa säästävien valaisinten hankkiminen • Siirtyminen ekoenergian käyttöön sähkössä tai lämmityksessä • Vettä säästävien vesikalusteiden hankinta • Energiaa säästävien koneiden tai laitteiden hankinta (esim. tietokoneet, keittiön kylmälaitteet, pesukoneet ja uunit) • Kiinteistöhallintajärjestelmän käyttöönotto 	<ul style="list-style-type: none"> • Kunnan tekninen toimi • Ruokapalveluiden ja siivouspalveluiden tuottaja • Voimalaitos / energiayhtiö • Motiva • Tutkimuslaitokset (esim. VTT, yliopistot) • Ympäristöviranomaiset (kunta, aluehallinto) • Vesiensuojeluyhdistys • Ympäristöjärjestöt • 4H-järjestö • Luonto- ja ympäristökoulut • Yritykset

LAKISÄÄTEISET VAATIMUKSET, MÄÄRÄYKSET JA OHJEET: Valtioneuvoston periaatepäätös kestävien valintojen edistämisestä julkisissa hankinnoissa (2009)

KARTOITUSLOMAKKEITA

Energiakatselmus oppilastyönä (Motiva): www.motiva.fi/julkinen_sektori/koulut_oppilaitokset/aktiivista_oppimista_ja_konkreettisia_saastoja/energiakatselmus_oppilastyona

Naturewatch -kartoituslomakkeet oppilaille (WWF): www.wwf.fi/ymparisto/ymparistokasvatus/naturewatch_tutkimukset/teemat.html

Oppilaitosten ympäristösertifioinnin itsearvioinnin kysymyslistat (ylläpitotoiminnot): www.koulujaymparisto.fi > Teemojen valinta > Kartoitustyökaluja

LINKIT

Valtioneuvoston periaatepäätös kestävien valintojen edistämisestä julkisissa hankinnoissa

Motiva

Energiaa -opetuspaketti (Taloudellinen tiedotustoimisto TAT)

Koti ja sähkö (Energieollisuus ry)

Energia ja ilmastonmuutos (Suomen luonnonsuojeluliitto)

Tietoa ilmastonmuutoksesta (kansalaisjärjestöjen ilmastonmuutossivut)

Ilmatieteenlaitoksen ilmastonmuutossivut

Suomen vesiensuojeluyhdistysten liitto

(mm. tiedot alueellisista vesiensuojeluyhdistyksistä)

Suomen luonnonsuojeluliiton vesiensuojelusivut

WWF:n meret ja sisävedet -sivusto

Ympäristöhallinnon tietosivut vesiensuojelusta

Ohjeet vesistötarkkailuun (ympäristöhallinto)

Vesiteema (kehityskysymykset ja globaalikasvatus, ulkoministeriö)

Kuluttajaviraston Eko-ostajan opas, energia ja vesi

Kestävä kehitys -verkkopalvelu (edu.fi)

EGS – Energy, Education, Governance, Schools -hanke

Vihreän lipun Energia-teema, linkkilista

Vihreän lipun Vesi-teema, linkkilista

Vihreä lippu ohjelman osallistujille tarjolla tukimateriaali, jossa vinkkejä nykytilan kartoituksen tekemisestä sekä teemojen kytkemisestä opetukseen ja arkeen

www.ymparisto.fi > Yritykset ja yhteisöt > Tuotteet ja hankinnat > Julkiset hankinnat

www.motiva.fi

www.tat.fi/fi/koulut/energia/sisallys.htm

www.energia.fi/fi/sahko/kotijasahko

www.sll.fi/luontojaymparisto/energiajailmastonmuutos

www.ilmasto.org

www.fmi.fi/ilmastonmuutos

www.vesiensuojelu.fi

www.sll.fi/luontojaymparisto/vesistot

www.wwf.fi/ymparisto/meret_sisavedet

www.ymparisto.fi > Ympäristönsuojelu > Vesiensuojelu

www.ymparisto.fi > Pro Saaristomeri > Osallistuminen >

Ohjeita omatoimiseen vesistöseurantaan

<http://global.finland.fi> > Globaalikasvatus > Aineistot kouluille > Maailman taustat >

Vesi (2/2009)

www.kuluttajavirasto.fi > Eko-ostajan opas > Energia ja vesi

www.edu.fi/teemat/keke

www.egs-project.eu

www.vihrealippu.fi/vihrealippu/teema_ener.htm

www.vihrealippu.fi/vihrealippu/teema_vesi.htm

Teemojen toteuttaminen (kriteeri 11)	Toimintatavat (kriteeri 12)	Vakiinnuttamisen keinoja (kriteeri 12)	Tekniset ratkaisut (kriteeri 12)	Sidosryhmät (kriteeri 13)
<p>Teema opetuksessa</p> <ul style="list-style-type: none"> Eri liikkumismuotojen ympäristövaikutukset ja vähäpäästöiset kulkutapavalinnat Oman matkapäiväkirjan pitäminen ja tulosten analysointi Eri liikennevälinein tehdyn lomamatkan hiilidioksidipäästöjen vertailu päästölaskurilla Asiantuntijoiden vierailut kouluun <p>Teema oppilaitoksen arjessa</p> <ul style="list-style-type: none"> Koulumatkat liikkuen -kampanja tai "pistekilpailu" Teemapäivä tai näyttely liikenteen ympäristövaikutuksista Taloudellisen ajotavan koulutus henkilöstölle 	<ul style="list-style-type: none"> Toimiva ja laajasti käytössä oleva henkilöstön kimpakyytijärjestelmä Vuosittainen kampanjaviikko tai lukuvuoden kestävä "pistekilpailu" koulu- ja työmatkojen kulkemiseksi jalan tai pyörällä Julkisten kulkuvälineiden käyttäminen sekä bussi- ja junaliikenteen suosiminen lentoliikenteeseen nähden virkamatkoilla 	<ul style="list-style-type: none"> Käytännöt kimpakyytien sopimisesta Kampanjan tai pistekilpailun sisällyttäminen koulun vuosisuunnitelmiin Matkustusohjeet virkamatkoille, toteutumisen seuranta 	<ul style="list-style-type: none"> Pyörätelineiden hankinta koulun pihalle 	<ul style="list-style-type: none"> Motiva Ympäristöjärjestöt 4H-järjestö Autokoulut Koulutuksen järjestäjä Kodit ja vanhemmat

KARTOITUSLOMAKKEITA: Oppilaitosten ympäristösertifioinnin itsearviointin kysymyslistat (ylläpitotoiminnot): www.koulujaymparisto.fi > Teemojen valinta > Kartoitustyökaluja

LINKIT

Motivan liikennesivut

www.motiva.fi/liikenne

Kestävän liikkumisen sivusto

www.kulku.fi

Ekoautoilusivut (Ajoneuvohallintokeskus)

www.ake.fi/AKE/Ekoautoilu

Kuluttajaviraston Eko-ostajan opas, liikenne

www.kuluttajavirasto.fi > Eko-ostajan opas > Liikenne

Suomen liikenteen pakokaasupäästöt ja energiankulutus (VTT)

<http://lipasto.vtt.fi>

Laskureita liikkumisen ympäristövaikutuksista

www.kulku.info/kuljesuomessa/laskuritjapelit.shtml

Kestävä kehitys -verkkopalvelu (edu.fi)

www.edu.fi/teemat/keke

Teemojen toteuttaminen (kriteeri 11)	Toimintatavat (kriteeri 12)	Vakiinnuttamisen keinoja (kriteeri 12)	Tekniset ratkaisut (kriteeri 12)	Sidosryhmät (kriteeri 13)
Teema opetuksessa <ul style="list-style-type: none"> • Oppilaiden tekemä koulun pihan/tilojen kartoitus ja esteettömän/viihtyisän pihan/tilojen suunnittelu • Oppilaat tekevät ympäristötaideteoksia pihalle tai oppilaitoksen sisätiloihin • Opetuspuutarhan tai kasvimaan hoitaminen koulun pihalla Teema koulun arjessa <ul style="list-style-type: none"> • Koulupihatakkoot • Koulu viihtyisämmäksi -teemapäivä • Oppilaiden ja ryhmien vastuuttaminen kouluympäristön viihtyisyyden ylläpidosta 	<ul style="list-style-type: none"> • Koulupihatakkoot • Opetuspuutarhan tai -kasvimaan perustaminen koulun pihalle • Oppilaat pitävät huolta koulun sisätilojen ja pihan siisteydestä ja viihtyisyydestä 	<ul style="list-style-type: none"> • Pihatakkooten vakiinnuttaminen vuosittaiseksi tapahtumaksi oppilaitoksen vuosisuunnitelmassa • Opetuspuutarhan hoidon kytkeminen osaksi vuosittaista opetusta • Vastuualueiden määrittely oppilaille/ryhmille, kiertävän vastuun järjestelmä 	<ul style="list-style-type: none"> • Koulukiinteistön kuntokartoituksen toteuttaminen ja parannussuunnitelma • Kiinteistön korjaukset • Viihtyisyyttä lisäävän sisutuksen toteuttaminen, viherkasvien hankinta • Toimintanurkkausten perustaminen teemaryhmille koulun tiloihin • Oppilaiden tekemät taideteokset oppilaitoksen pihalla tai sisätiloissa • Koulupihan ja -tilojen esteettömyyttä tukevat ratkaisut • Istutukset koulun pihamaalle • Liikunta- ja leikkipaikkoja ja -välineitä koulupihalle 	<ul style="list-style-type: none"> • Koulutuksen järjestäjä • 4H-järjestö • Kuvataiteen ammattilaiset

KARTOITUSLOMAKKEITA

Naturewatch -kartoituslomakkeet oppilaille (WWF): www.wwf.fi/ymparisto/ymparistokasvatus/naturewatch_tutkimukset/teemat.html

Oppilaitosten ympäristösertifioinnin itsearviointin kysymyslistat (ylläpitotoiminnot): www.koulujaymparisto.fi > Teemojen valinta > Kartoitustyökaluja

Kestävän kehityksen kriteerien ja ohjelmien maastouttaminen -hankkeen kartoituslomakkeet: www.koulujaymparisto.fi > Teemojen valinta > Kartoitustyökaluja

Kerro koulustasi -sivusto (kysymyksiä kouluympäristön kartoittamiseen): www.edu.fi/projektiit/tammi/kerrokoulustasi

LINKIT

Koulupihan mahdollisuudet (Mannerheimin lastensuojeluliitto, 2003)

Vihdin malli – kestävän kehityksen oppimisympäristöt ulkona

Koulupihan suunnittelusta tietoa Viherympäristöliiton sivuilla

Liikkumis- ja toimintaesteisille soveltuvat perusopetuksen tilat,

kalusteet ja varusteet (Opetushallitus)

Kerro koulustasi -sivusto (Suomen Tammi)

Vihreän lipun Lähiympäristö -teema, linkkilista

Vihreä lippu -ohjelman osallistujille tarjolla tukimateriaali, jossa vinkkejä nykytilan kartoituksen tekemisestä sekä teemojen kytkemisestä opetukseen ja arkeen.

www.mll.fi/julkaisut/verkkojulkaisut

www.vihti.fi/palvelut/koulut_ ja_opiskelu/prime100.aspx

www.vyl.fi

www.oph.fi/julkaisut/2009/liikkumis_ ja_toimintaesteisille_soveltuvat_perusopetuksen_tilat_kalusteet_ ja_varusteet

www.edu.fi/projektiit/tammi/kerrokoulustasi

www.ymparistokasvatus.fi/vihrealippu/teema_lahi.htm

Teemojen toteuttaminen (kriteeri 11)	Toimintatavat (kriteeri 12)	Vakiinnuttamisen keinoja (kriteeri 12)	Tekniset ratkaisut (kriteeri 12)	Sidosryhmät (kriteeri 13)
<p>Teema opetuksessa</p> <ul style="list-style-type: none"> Ruuantuotannon ympäristö-, sosiaaliset- ja kulttuuriset vaikutukset Terveys- ja ravitsemuskasvatus opetuksessa (terveyskasvatus, liikunta, biologia, kotitalous) Koulu- ja paikkakuntaohjaukseen liittyvät kysymykset Tutustuminen kunnan terveystietoihin Oppilaiden osallistuminen oppilaitoksen työympäristön terveellisyyskartoituksen tekemiseen Päihdeohjelmat (esim. Lions Quest, Lapselle selvä elämä, Uskalla-ohjelma, Smokefree Class) <p>Teema koulun arjessa</p> <ul style="list-style-type: none"> Tupakoinnin ja päihteiden vastaiset kampanjat / teemapäivät Liikuntapäivät tai retket Välitunti liikunnan aktivointi Terveellisen ruuan teematapahtumat Luomuruoka oppilaitoksen ruokailussa, ekologiset ruokavalinnat vuodenaikojen mukaan Mahdollisuus terveellisten välipalojen nauttimiseen Koulumatkat liikkuen -kampanja Liikunta/harrastekerhotoiminnan käynnistäminen Työympäristön terveellisyyskartoitus (esim. valaistus, lämpötila, melu, sisäilman laatu, ergonomia) 	<ul style="list-style-type: none"> Käytännöt tupakoinnin ja päihteiden käytön ehkäisemiseksi Vuosittaiset liikuntapäivät ja terveyden edistämisen teemapäivät TAI Vuosittainen kampanjaviikko tai lukuvuoden kestävä "pistekilpailu" koulu- ja työmatkojen kulkemiseksi jalan tai pyörällä Pelit, leikit, kilpailut tms. välituntiliikunnan aktivoijina Liikunta- ja harrastekerhotoiminta Koulun vuosittainen terveys- ja hyvinvointisuunnitelma osana kestävä kehityksen ohjelmaa 	<ul style="list-style-type: none"> Tupakointia ja päihteiden käyttöä koskevien määräysten kirjaaminen järjestysääntöihin, sääntöjen noudattamisen seuranta ja valvonta Teemapäivien ja kampanjoiden kirjaaminen koulun vuosisuunnitelmaan Välituntiliikunnan aktivoimisen toimintamallit ja vastuhenkilöt Kerhotoiminnan resursointi ja vastuhenkilöt Kouluyhteisön terveyden edistämisen ja ohjelman toteutuksen koordinointi esim. oppilashuoltoryhmän toimesta Työympäristön terveellisyyskartoitus säännöllisin kyselyin ja mittauksin 	<ul style="list-style-type: none"> Työympäristön terveellisyyskartoitus ja parannustoimet (mm. valaistus, lämpötila, sisäilman laatu, melu, ergonomiset tekijät) Välituntiliikuntaa edistävien liikunta- ja leikkivälineiden hankinta 	<ul style="list-style-type: none"> Liikunta- ja raittiusjärjestöt Poliisi 4H-järjestö Marttaliitto Koulutuksen järjestäjä Kouluterveydenhuolto Työterveyshuolto Terveystarkastaja Työsuojelutarkastaja Kunnan tekninen toimi

LAKISÄÄTEISET VAATIMUKSET, MÄÄRÄYKSET JA OHJEET:

- Laki toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi, alkoholilaki, huumausainelaki, työturvallisuuslaki, terveydensuojelulaki, koululainsäädäntö

KARTOITUSLOMAKKEITA

- Terveyttä edistävän koulun tarkistuslista (Terveyden edistämisen keskus): www.health.fi > toiminta > koulun terveyden edistäminen > toimintamalleja koulun terveyden edistämiseen

LINKIT

Ruuantuotannon ilmastovaikutukset (Suomen Luonnonsuojeluliitto)

Kuluttajaviraston Eko-ostajan opas, elintarvikkeet

Terveellinen ravinto (Finfood - Suomen Ruokatieto ry)

Aitoja makuja -hakupalvelu (Aitoja makuja -hanke)

Ravinto – terveys – liikunta (Sydänliitto ja Diabetesliitto)

Tietoa terveydestä (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos)

Suomen liikunta ja urheilu (liikunta- ja urheilujärjestöt)

Koululiikunnan edistäminen (Nuori Suomi)

Koulun terveyden edistäminen (Terveyden edistämisen keskus)

Terveyttä edistävä koulu -ideapankki (Euroopan terveet koulut -ohjelma)

Elämänpeli "Eveli" (Terveyden edistämisen keskus)

Ehkäisevän päihdetyön materiaalipankki (Terveyden edistämisen keskus)

Terveysaineistot -tietokanta (Terveyden edistämisen keskus)

Tupakkaverkko (Terveyden edistämisen keskus)

Lions Quest (Suomen Lions-liitto ry)

Lapselle selvä elämä -ohjelma (Mannerheimin lastensuojeluliitto)

Uskalla-ohjelma (Nykterhetsförbundet Hälsa och Trafik rf)

Savuton koulu (Terveys ry)

Ehkäisevä päihdetyö (Mannerheimin lastensuojeluliitto)

Työympäristön terveellisyys (Työturvallisuuskeskus)

Terveellisen ja turvallisen opiskeluympäristön laadun arvioinnin perusteet perusopetusta varten (Opetusministeriön työryhmien muistioita 2002:27)

Laatua liikuntakasvatukseen

www.sll.fi/luontoajaymparisto/energiaajilmastonmuutos/ilmasto-lautasella

www.kuluttajavirasto.fi > Eko-ostajan opas > Elintarvikkeet

www.ruokatieto.fi

www.aitojamakuja.fi

www.pienipaatospaivassa.fi

www.ktl.fi/portal/suomi/tietoa_terveydesta/elintavat

www.slu.fi

www.nuorisuomi.fi/koulu

www.tekry.fi > toiminta > koulun terveyden edistäminen

www.health.fi/enhps/ideapankki/index.html

www.tekry.fi > pelit & portaalit

<http://ep-materiaalit.dav.fi>

<http://terveysaineisto.dav.fi>

www.tupakkaverkko.fi

www.lions.fi/quest.htm

www.mll.fi/kasvattajille/ept/paihdekasvatusaineistot/lase

www.nykter.fi/uskalla/index.php

www.smokefree.fi

www.mll.fi/kasvattajille/ept

www.tyoturva.fi > Työsuojaelu työpaikoilla

www.minedu.fi > Julkaisut > Julkaisuhaku Terveysliikunta (edu.fi)

www.edu.fi > Perusopetus > Liikunta > Laatua liikuntakasvatukseen

Teemojen toteuttaminen (kriteeri 11)	Toimintatavat (kriteeri 12)	Vakiinnuttamisen keinoja (kriteeri 12)	Tekniset ratkaisut (kriteeri 12)	Sidosryhmät (kriteeri 13)
<p>Teema opetuksessa</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oman koulumatkan vaaranpaikkojen kartoitus • Koulun tilojen turvallisuuskartoitus (oppilaat) • Eri tilojen turvallisuusohjeiden läpikäynti opetuksen yhteydessä • Oppilaitoksen paloturvallisuus • Ensiaputaidot • Turvallisuus liikenteessä (liikennesäännöt, mopoilu, pyöräily, päihteet ja liikenne, riskien hallinta liikenteessä) • Oppilaiden tekemä kypäränkäyttökartoitus <p>Teema koulun arjessa</p> <ul style="list-style-type: none"> • Teematapahtumat (esim. liikenneturvallisuus, ensiapu, turvallisuus koulussa) • Turvallisuusohjeistuksen parantaminen ja vastuuden selkeyttäminen • Ongelmajätteiden ja kemikaalien säilytystilojen ja ohjeistuksen kehittäminen • Koneiden, laitteiden ja leikkivälineiden käyttöturvallisuuden sekä työtilojen turvallisuusratkaisujen parantaminen • Poistumisharjoitukset • Polkupyöräretki, jonka yhteydessä opetellaan turvallista pyöräilyä ja pyörän kunnosta huolehtimista • Vieraillevat asiantuntijat (esim. työelämän tai ammattijärjestöjen edustajat, palo- ja pelastusviranomaiset, SPR:n edustajat) 	<ul style="list-style-type: none"> • Määritellyt turvalliset toimintatavat ja yhteisesti sovitut pelisäännöt oppilaitoksen eri tiloissa toimimiseen: mm. koulumatka, välitunnit ja pihaympäristö, koulun ulkopuolinen opetustoiminta, koulurakennuksen tilat, opetus: erit. käsityöt, liikunta, fysiikka ja kemia 	<ul style="list-style-type: none"> • Turvallisuuteen, hätätilanteisiin ja työsuojeluun liittyvät suunnitelmat ja ohjeet • Henkilöstön ja oppilaiden perehdytys ohjeisiin ja toimintatapoihin eri työympäristöissä, huoltajien perehdytys • Suunnitelmien ja ohjeiden toteutumisen seuranta ja niiden päivittäminen • Turvallisuusvastaavan nimeäminen kouluun • Ohjeet opettajien valvontavastuusta (oppitunnit, välitunnit, koulun ulkopuolella järjestetty toiminta, kerho- ja oppilaskuntatoiminta) • Opettajien perehdytys valvontaan • Turvallisuusohjeiden ja tärkeiden tietojen kokoaminen yhteen • Ohjeiden noudattamisen valvonta ja vastuut • Toimintaohjeet tapaturmien ja hätätilanteiden varalle • Tapaturmien ja läheltä piti -tilanteiden seuranta ja tilastointi • Henkilöstön liikenneturvallisuuskoulutus, työturvallisuuskoulutus tai ensiapukoulutus 	<ul style="list-style-type: none"> • Pihaympäristön ja tilojen turvallisuuskartoitus ja turvallisuutta parantavat ratkaisut • Koulun pihan liikennejärjestelyjen turvallisuuden parantaminen • Koneiden, laitteiden ja leikkivälineiden turvallisuusratkaisujen parantaminen • Suojavarusteiden ja ensiapuvälineiden hankinta (laboratoriotyöt, tekninen työ) • Sammutusvälineiden hankinta • Kulunvalvontajärjestelmän käyttöönotto • Valvontakameroiden asennus 	<ul style="list-style-type: none"> • Työsuojeletarkastaja • Kunnan tekninen toimi • Liikenneturvan aluetoimistot • SPR • Palo- ja pelastusviranomaiset

Teemojen toteuttaminen (kriteeri 11)	Toimintatavat (kriteeri 12)	Vakiinnuttamisen keinoja (kriteeri 12)	Tekniset ratkaisut (kriteeri 12)	Sidosryhmät (kriteeri 13)
	<ul style="list-style-type: none"> Turvalliset koulukuljetukset Kuljetuksen turvallisuus on koulumatkakuljetusten tarjouskilpailun laatukriteerinä 	<ul style="list-style-type: none"> Koulukuljetusten sovitut pelisäännöt, jotka on luotu yhteistyössä koulun, kuljetusyrityksen, kuljettajien, oppilaiden ja huoltajien kanssa (Liikenneturva) 		
	<ul style="list-style-type: none"> Säännölliset poistumisharjoitukset 	<ul style="list-style-type: none"> Poistumisharjoitusten kirjaaminen vuosisuunnitelmaan 		

LAKISÄÄTEISET VAATIMUKSET, MÄÄRÄYKSET JA OHJEET: Työturvallisuuslaki, pelastuslaki, koululainsäädäntö, opetussuunnitelmien perusteet

KARTOITUSLOMAKKEITA

- Koulumatkojen ja lähiympäristön turvallisuus, kartoituslomakkeita (Liikenneturva): www.liikenneturva.fi/tyokalupakki/liikenneymparisto/vaaranpaikat.php
- Sosiaalisesti kestävä työympäristö kouluissa ja oppilaitoksissa -kartoituslomake (OKKA-säätiö ja Suomen ympäristöopisto SYKLI): www.koulujaymparisto.fi > Teemojen valinta > Kartoitustyökaluja
- Kestävän kehityksen kriteerien ja ohjelmien maastouttaminen -hankkeen kartoituslomakkeet: www.koulujaymparisto.fi > Teemojen valinta > Kartoitustyökaluja
- Työympäristön vaarojen selvittäminen ja riskien arviointi (Työturvallisuuskeskus): www.tyoturva.fi > Työsuojaelu työpaikoilla > Vaarojen selvittäminen ja riskien arviointi

LINKIT

Liikenneturvan liikennekasvatus -sivusto

Koulukuljetusopas (Opetushallitus)

Sosiaalinen kestävyys ja työsuojelu oppilaitoksissa -hanke

Nou hätä! pelastustaitokampanja 7.-9. luokkalaisille

Terveellisen ja turvallisen opiskeluympäristön laadun arvioinnin perusteet

perusopetusta varten (Opetusministeriön työryhmien muistioita 2002:27)

Työympäristön turvallisuus (Työturvallisuuskeskus)

Koulujen turvallisuus (Kuntatiedon keskus)

Turvanetti (edu.fi)

Opiskeluterveydenhuollon opas (Sosiaali- ja terveysministeriö)

Koulupihan mahdollisuudet (Mannerheimin lastensuojeluliitto, 2003)

www.liikenneturva.fi/www/fi/liikennekasvatus/index.php

www.oph.fi/julkaisut/2007/koulukuljetusopas

www.koulujaymparisto.fi/soskeke_hanke.htm

www.nouhata.fi

www.minedu.fi > Julkaisut > Julkaisuhaku

www.tyoturva.fi > Työsuojaelu työpaikoilla

www.kunnat.net > Opetus ja kulttuuri > Oppilas- ja opiskelijahuolto sekä koulukuljetukset > Koulujen turvallisuus

www.edu.fi > Perusopetus > Aihekokonaisuudet > Turvallisuus ja liikenne > Turvanetti

www.stm.fi/julkaisut/nayta/_julkaisu/1058703#fi

www.mll.fi/julkaisut/verkkojulkaisut

Teemojen toteuttaminen (kriteeri 11)	Toimintatavat (kriteeri 12)	Vakiinnuttamisen keinoja (kriteeri 12)	Tekniset ratkaisut (kriteeri 12)	Sidosryhmät (kriteeri 13)
<p>Teema opetuksessa</p> <ul style="list-style-type: none"> Hyvinvoinnin osatekijät, elämänhallinta Omasta ja muiden hyvinvoinnista huolehtiminen <p>Teema koulun arjessa</p> <p><i>Oppilaiden hyvinvointi</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Yhteisesti sovittujen käytöstapojen laatiminen Kiusaamisen ehkäisykampanjat Tilojen viihtyisyyden kartoitus ja parannustoimenpiteet Oppilaiden kuulemisen ja osallistumisen käytäntöjen kehittäminen Koulun sisäisen ilmapiirin, avoimuuden ja yhteistoiminnallisuuden kehittämistä edistävät toimintatavat Oppilaskuntatoiminnan käynnistäminen tai aktivointi Varhaisen puuttumisen käytäntöjen kehittäminen Kummi/tukioppilastoiminnan käynnistäminen <p><i>Henkilöstön hyvinvointi</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Yhteisten työsuunnittelukäytäntöjen kehittäminen Henkilöstön tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja syrjinnän ehkäisyä edistävät toimintamallit Kehityskeskustelujen käyttöönotto Opettajien työhyvinvointikampanjat ja virkistyspäivät Yhteisen työpaikkaliikunnan aktivointi 	<ul style="list-style-type: none"> Yhteisesti hyväksytyt hyvinvoinnin edistämisen periaatteet (hyvinvointisopimus) Varhaisen puuttumisen käytännöt opiskelijoiden ongelmiin (mm. oppimisvaikeudet, psykososiaaliset ongelmat ja poissaolot) Toimiva oppilaskunta Toimintamallit ja tukiverkosto, joiden avulla työntekijä saa välitöntä apua ongelmatilanteissa (esim. epäasiallinen kohtelu, työuupumus, sairaudet, ihmissuhteet, päihneiden käyttö, mielenterveysongelmat, ym.) Toimiva kehityskeskustelukäytäntö Ennaltaehkäisevä työsuojelutoiminta osana koulun toimintakulttuuria 	<ul style="list-style-type: none"> Oppilaiden, henkilöstön ja vanhempien yhteisen hyvinvointisopimuksen laatiminen ja päivittäminen sekä sen käsittely em. ryhmien kanssa Varhaisen puuttumisen toimintamallin kirjaaminen ja mallin käsittely yhdessä henkilöstön ja oppilas-huoltoryhmän kesken Oppilaskunnan valintakäytäntö, ohjaava opettaja, tiedotus toiminnasta, käytännöt oppilaskunnan kuulemiseen ja esitysten käsittelyyn, oppilaskunnan edustus johto- ja suunnitteluryhmissä Työntekijän ongelmien tukimallin kirjaaminen ja siitä tiedottaminen Kehityskeskustelun toimintamallin kirjaaminen ja siitä tiedottaminen Koulun terveys- ja hyvinvointisuunnitelma tai työsuojelun toimintaohjelma osana kestävän kehityksen ohjelmaa 	<ul style="list-style-type: none"> Toimenpiteet työtilojen ja -olosuhteiden terveellisuuden ja turvallisuuden parantamiseksi 	<ul style="list-style-type: none"> Koulutuksen järjestäjä Kouluterveydenhuolto Sosiaali- ja terveystoimi Työterveyshuolto Vanhemmat

LAKISÄÄTEISET VAATIMUKSET, MÄÄRÄYKSET JA OHJEET: Laki miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta, yhdenvertaisuuslaki, työturvallisuuslaki, työterveyshuoltolaki, perusopetuslaki, lukiolaki, opetussuunnitelmien perusteet

KARTOITUSLOMAKKEITA

- Sosiaalisesti kestävä työympäristö kouluissa ja oppilaitoksissa -kartoituslomake (OKKA-säätiö ja Suomen ympäristöopisto SYKLI): www.koulujaymparisto.fi > Teemojen valinta > Kartoitustyökaluja
- Kestävän kehityksen kriteerien ja ohjelmien maastouttaminen -hankkeen kartoituslomakkeet: www.koulujaymparisto.fi > Teemojen valinta > Kartoitustyökaluja
- Työympäristön vaarojen selvittäminen ja riskien arviointi (Työturvallisuuskeskus): www.tyoturva.fi > Työsuojelu työpaikoilla > Vaarojen selvittäminen ja riskien arviointi

LINKIT

Tukioppilastoiminta ja kummitoiminta (Mannerheimin lastensuojeluliitto)

www.mll.fi/kasvattajille

Oppilaiden, henkilöstön ja vanhempien hyvinvointisopimus (Piispanlähteen koulu)

www.kaarina.fi/koulut/piispanlahde/oppilashuolto/fi_FI/hyvinvointi

Sosiaalinen kestävyys ja työsuojelu oppilaitoksissa -hanke

www.koulujaymparisto.fi/soskeke_hanke.htm

Oppilashuolto (edu.fi)

www.edu.fi > Perusopetus > Oppilashuolto

Työhyvinvointi (Työturvallisuuskeskus)

www.tyoturva.fi

Koulun terveyden edistäminen (Terveyden edistämisen keskus)

www.tekry.fi > toiminta > koulun terveyden edistäminen

Koulun hyvinvointiprofiili (edu.fi)

<http://www2.edu.fi/hyvinvointiprofiili>

Koulun hyvinvoinnin kuvaaminen (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos)

<http://info.stakes.fi/kouluterveyskysely/FI/tietoa/kouluyhteiso/kuvaaminen.htm>

Friends-ohjelma (Aseman lapset ry)

www.asemanlapset.fi/articles/311

Osallistuva oppilas, yhteisöllinen koulu (opetusministeriö)

tallennettavissa sivulta www.minedu.fi > Koulutus > Kouluhyvinvoinnin kehittäminen

Nuorten osallisuushankkeen hyvät käytännöt (Opetushallitus)

www.oph.fi/julkaisut/2006/nuorten_osallisuushankkeen_hyvat_kaytannot

Osallistavaa koulua rakentamassa (Opetushallitus)

www.oph.fi/julkaisut/2005/osallistavaa_koulua_rakentamassa

Varhaista tukea koulun arkeen (opetusministeriö)

tallennettavissa sivulta www.minedu.fi > Koulutus > Kouluhyvinvoinnin kehittäminen

Työsuojelun toimintaohjelma (Työturvallisuuskeskus)

www.tyoturva.fi > Työsuojelu työpaikoilla

Teemojen toteuttaminen (kriteeri 11)	Toimintatavat (kriteeri 12)	Vakiinnuttamisen keinoja (kriteeri 12)	Tekniset ratkaisut (kriteeri 12)	Sidosryhmät (kriteeri 13)
<p>Teema opetuksessa</p> <ul style="list-style-type: none"> • Erilaisuuden ja ihmisoikeuksien käsittely opetuksessa • Kiusaamistilanteiden käsittely esim. Kivakoulu -hankkeen työkalujen avulla • Keskustelut, roolipelit, näytelmät ym. <p>Teema koulun arjessa</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vertaissovittelun käynnistäminen • Yhteisten kiusaamista ehkäisevien sääntöjen laatiminen • Tuki/kummioppilastoiminnan käynnistäminen • Välituntivalvonnan tehostaminen • Kerhotoiminta • Oppilaiden palkitseminen muiden huomioon ottamisesta ja hyvistä teoista • Tuki oppimisvaikeuksista kärsiville • Erityisoppilaiden tasavertaiset osallistumisen mahdollisuudet oppilaskuntaan ja muihin ryhmiin, ym. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kiusaamisen ehkäisyn käytännöt <ul style="list-style-type: none"> • Vertaissovittelutoiminta <ul style="list-style-type: none"> • Kummi/tukioppilastoiminta <ul style="list-style-type: none"> • Kerhotoiminta <ul style="list-style-type: none"> • Hyvien tekojen palkitseminen säännölliseksi käytännöksi 	<ul style="list-style-type: none"> • Suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä • Kiusaamiseen ja väkivaltaiseen käyttäytymiseen puuttumisen ohjeet • Henkilöstön, oppilaiden ja vanhempien perehdytys kiusaamisen ehkäisyn sääntöihin • Kiusaamisen esiintymisen seuranta • Ohjeet opettajien valvontavastuusta (oppitunnit, välitunnit, koulun ulkopuolella järjestetty toiminta, kerho- ja oppilaskuntatoiminta) • Opettajien perehdytys valvontaan <ul style="list-style-type: none"> • Opettajien perehdytys vertaissovitteluun • Käytäntö vertaissovittelijoiden valintaan • Vertaissovittelijoiden koulutus <ul style="list-style-type: none"> • Opettajien perehdytys kummi/tukioppilastoimintaan • Käytäntö kummi/tukioppilaiden valintaan • Kummi/tukioppilaiden koulutus <ul style="list-style-type: none"> • Kerhotoiminnan resurssit ja vastuut <ul style="list-style-type: none"> • Palkitsemisen perusteet ja palkinnonsaajien valinnan käytännöt sekä vastuut, palkitsemistilaisuuksien kytkeminen koulun toimintaan, ym. 	<ul style="list-style-type: none"> • Valvontakamerat 	<ul style="list-style-type: none"> • Koulutuksen järjestäjä • Oppilashuolto-ryhmä • Kouluterveydenhuolto • Sosiaali- ja terveystoimi • Vanhemmat • Non Fighting Generation ry

LAKISÄÄTEISET VAATIMUKSET, MÄÄRÄYKSET JA OHJEET: Laki ammatillisesta koulutuksesta, tutkintojen perusteet

KARTOITUSLOMAKKEITA

- Sosiaalisesti kestävä työympäristö kouluissa ja oppilaitoksissa -kartoituslomake (OKKA-säätiö ja Suomen ympäristöopisto SYKLI): www.koulujaymparisto.fi > Teemojen valinta > Kartoitustyökaluja
- Kestävän kehityksen kriteerien ja ohjelmien maastouttaminen -hankkeen kartoituslomakkeet: www.koulujaymparisto.fi > Teemojen valinta > Kartoitustyökaluja
- Kiva koulu -hankkeeseen osallistuvilla tarjolla kyselytyökaluja kiusaamisesta: www.kivakoulu.fi

LINKIT

Kiva koulu -hanke

www.kivakoulu.fi

Kiusaamisen ehkäiseminen (Mannerheimin lastensuojeluliitto)

www.mll.fi/kasvattajille/kiusaaminen

Koulurauha-ohjelma

www.koulurauha.fi

Tukioppilastoiminta ja kummitoiminta (Mannerheimin lastensuojeluliitto)

www.mll.fi/kasvattajille

Vertaissovittelu (Suomen sovittelufoorumi)

www.ssf-ffm.com/vertaissovittelu

Kiusaamisen ja syrjäytymisen ehkäisemisen kampanjat

Non Fighting Generation ry

www.nfg.fi

Lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisy koulutuksen alalla

(Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:4)

www.minedu.fi > Julkaisut > Julkaisuhaku

Nuorten osallisuushankkeen hyvät käytännöt (Opetushallitus)

www.oph.fi/julkaisut/2006/nuorten_osallisuushankkeen_hyvät_kaytannot

Opiskeluterveydenhuollon opas (Sosiaali- ja terveysministeriö)

www.stm.fi/julkaisut/nayta/_julkaisu/1058703#fi

Teemojen toteuttaminen (kriteeri 11)	Toimintatavat (kriteeri 12)	Vakiinnuttamisen keinoja (kriteeri 12)	Tekniset ratkaisut (kriteeri 12)	Sidosryhmät (kriteeri 13)
<p>Teema opetuksessa</p> <ul style="list-style-type: none"> • Erityisopetuksen, henkilökohtaisen opetuksen tai tukiopetuksen kehittäminen <p>Teema koulun arjessa</p> <ul style="list-style-type: none"> • Moniammatillisen oppilashuoltoryhmän toiminnan kehittäminen • Yhteistyökäytänteiden ja tiedonkulun kehittäminen vanhempien ja muiden oppilashuollon sidosryhmien kanssa • Vanhempien aktivointi mukaan vanhempainyhdistyksen toimintaan • Vanhemmille suunnatut tilaisuudet koulutyöstä tiedottamiseksi ja sen kehittämiseksi • Vanhempien aktivointi koulun tapahtumien suunnitteluun • Yhteistyö päiväkotien ja seuraavan kouluasteen kanssa oppilaiden siirtymisen helpottamiseksi • Opetusryhmien kokojen pienentäminen • Kriisitoimintamallin kehittäminen • Kouluterveydenhuollon sekä koulukuraattori- ja psykologiresurssien parantaminen 	<ul style="list-style-type: none"> • Toimiva oppilashuoltoryhmä, johon kuuluvat esimerkiksi rehtori, opettajien edustaja(t), erityisopettaja, koululääkäri ja -terveydenhoitaja, koulupsykologi, kuraattori ja opinto-ohjaaja, lastensuojelutyöntekijä, erityisnuorisotyöntekijä tai poliisi • Toimivat yhteistyökäytännöt kodin, oppilaitoksen, opiskelijahuollon asiantuntijoiden ja muiden paikallisten tukiverkoston välillä • Oppilaitoksen kriisitoimintamalli • Toimiva oppimisen tukijärjestelmä, joka ottaa huomioon erilaista tukea tarvitsevien oppilaiden tarpeet • Riittävän pienet opetusryhmät ja koulunkäyntiavustajat hyvän oppimisen varmistamiseksi kaikille oppilaille 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilashuollon toimintamallin, tehtävien sekä työn- ja vastuunjaon kuvaus ja siitä tiedottaminen henkilöstölle, oppilaille ja vanhemmille • Kodin, koulun, oppilashuollon palveluiden ja muiden tukiverkoston välisen yhteistyömallin ja vastuunjaon kuvaus sekä yhteistyön toimivuuden seuranta • Toimenpiteet sekä työn- ja vastuunjakoon ongelma- ja kriisitilanteiden ehkäisemiseksi, havaitsemiseksi ja hoitamiseksi (kriisisuunnitelma): poissaolojen seuranta, kiusaaminen, väkivalta ja häirintä, mielenterveyskysymykset, tupakointi ja päihteiden käyttö, tapaturmat, onnettomuudet ja kuolemantapaukset • Henkilöstön koulutus ongelma- ja kriisitilanteiden ehkäisyyn ja hoitamiseen • Toimintamallit esim. erityisopetuksen järjestämiseen ja henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman laatimiseen, tukiopetuksen ja opintojen ohjauksen järjestämiseen • Opettajien erityisopetukseen liittyvä koulutus • Resurssien varaaminen riittävän pienten ryhmäkokojen ja kouluavustajien varmistamiseksi 	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilashuollon tilojen kehittäminen (esim. tilojen riittävyys, mahdollisuus luottamuksellisiin keskusteluihin ja palveluiden käyttöön ilman leimautumisen pelkoa) 	<ul style="list-style-type: none"> • Opiskelijahuoltoryhmä • Opiskelija-terveydenhuolto • Sosiaalitoimi • Vanhempainyhdistys • Non Fighting Generation ry • Päiväkodit, muut koulut ja oppilaitokset • Nuorisopoliisi

LAKISÄÄTEISET VAATIMUKSET, MÄÄRÄYKSET JA OHJEET: Laki ammatillisesta koulutuksesta, opetussuunnitelmien perusteet

KARTOITUSLOMAKKEITA

- Sosiaalisesti kestävä työympäristö kouluissa ja oppilaitoksissa -kartoituslomake (OKKA-säätiö ja Suomen ympäristöopisto SYKLI): www.koulujaymparisto.fi > Teemojen valinta > Kartoitustyökaluja
- Kestävän kehityksen kriteerien ja ohjelmien maastouttaminen -hankkeen kartoituslomakkeet: www.koulujaymparisto.fi > Teemojen valinta > Kartoitustyökaluja

LINKIT

Oppilashuollon teemasivut (edu.fi)

Kuntatiedon keskus

Lastensuojelun käsikirja, tietoa oppilashuollosta

Oppilashuoltoa koskevia artikkeleita, julkaisuja ja malleja

(Terveyden ja hyvinvoinnin laitos)

Kodin ja koulun yhteistyö (MUKAVA-hanke)

Laatua kodin ja koulun yhteistyöhön (Opetushallitus)

Sosiaalinen kestävyys ja työsuojelu oppilaitoksissa -hanke

Koulun kriisisuunnitelman laatiminen (edu.fi)

www.edu.fi > Perusopetus > Oppilashuolto

www.kunnat.net > Opetus ja kulttuuri > Oppilas- ja opiskelijahuolto sekä koulukuljetukset

www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/

<http://info.stakes.fi/kouluterveyskysely/FI/tietoa/kouluysteiso/oppilashuolto.htm>

www.mukavahanke.com/projektit/kk_yhteisty.html

www.edu.fi/julkaisut/laatukuvaus2007.pdf

www.koulujaymparisto.fi/soskeke_hanke.htm

www.edu.fi > Perusopetus > Aihekokonaisuudet > Turvallisuus ja liikenne > Turvanetti > Turvallinen koulu > Erilaiset ongelma- ja kriisitilanteet > Kriisit > Koulun kriisisuunnitelman laatiminen

Teemojen toteuttaminen (kriteeri 11)	Toimintatavat (kriteeri 12)	Vakiinnuttamisen keinoja (kriteeri 12)	Tekniset ratkaisut (kriteeri 12)	Sidosryhmät (kriteeri 13)
<p>Teema opetuksessa</p> <ul style="list-style-type: none"> Tutustuminen paikallisiin historiallisiin kohteisiin, rakennuksiin ja muihin kulttuurikohteisiin Vierailu maatilalle, museoon tai muuhun kulttuurilaitokseen Vanhat ihmiset kertovat entisaikojen tavoista ja käsityötaidoista Työpajat, joissa työskennellään vanhoja työmenetelmiä käyttäen Nykyisen ja entisaikojen yhteiskunnan toiminnan ja ihmisten elintapojen vertailu Teatterin ja draaman ja sanataiteen käyttö kulttuurihistorian opetuksessa Kuvataiteen hyödyntäminen historian tulkinnan keinona Video- tai valokuvaesityksen tekeminen paikallishistoriasta ja kulttuuriympäristöistä Oman koulun historian kartoitus Oppilaiden tekemä haastattelututkimus paikallisesta historiasta, tavoista ja tarinoista ym. Teemaleirikoulut <p>Teema koulun arjessa</p> <ul style="list-style-type: none"> Perinteisiin liittyvät teemapäivät ja näyttelyt Perinnejuhlat Koulun ja sen lähiympäristön historian ja perinteiden tekeminen näkyväksi 	<ul style="list-style-type: none"> Kulttuuriympäristöaiheisten teemapäivien, tapahtumien ja vierailujen vakiinnuttaminen vuosittaiseen opetuksen toteutukseen Kulttuuriympäristöpolun toteutus koulun lähiympäristössä Koulun historian esittely oppilaitoksen tiloissa 	<ul style="list-style-type: none"> Teemapäivien ja tapahtumien kirjaaminen vuosisuunnitelmaan Opettajien täydennyskoulutus kulttuuriperinnöstä Polun merkintä, ohjeet, kartat, ylläpidon vastuut Pysyvät esittelyposterit tai valokuvanäyttely, tms., kuvauksen laatiminen koulun verkkosivuille 	<ul style="list-style-type: none"> Koulurakennuksen ja pihaympäristön kulttuurihistoriallisten kohteiden ennallistaminen Kulttuuriympäristöpolun rakentaminen 	<ul style="list-style-type: none"> Kylätoimikunnat Nuorisoseurat Perinneyhdistykset Marttaliitto Museot Kirjastot Eri taiteenalojen ammattilaiset

LAKISÄÄTEISET VAATIMUKSET, MÄÄRÄYKSET JA OHJEET: Maankäyttö- ja rakennuslaki, rakennussuojelulaki, muinaismuistolaki, luonnonsuojelulaki

KARTOITUSLOMAKKEITA

- Kerro koulustasi -sivusto (kysymyksiä koulun kulttuuriympäristön kartoittamiseen): www.edu.fi/projektit/tammi/kerrokoulustasi

LINKIT

Museoviraston kulttuuriperintökasvatus

www.nba.fi/fi/kulttuuriperintokasvatus

Suomen Tammi

www.edu.fi/projektit/tammi

Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen Seura

www.kulttuuriperintokasvatus.fi

Kulttuuriperintö ja oppiminen -kirja (Opetushallitus, Suomen museoliitto,

www.edu.fi/teemat/kulttuurikasvatus/kulttuuriperinto_ja_oppiminen.pdf

Museovirasto ja ympäristöministeriö)

www.museoliitto.fi

Museoliitto

Rakennusperintö (Museoliitto ja ympäristöministeriö)

www.rakennusperinto.fi,

www.rakennusperinto.fi/muuta_sisaltoa/kultympkasvatus/fi_FI/Kulttuuriymparistokasvatus/

Rakennusperintö ja kulttuuriympäristö (ympäristöministeriö)

www.ymparisto.fi > Maankäyttö ja rakentaminen > Rakennusperintö ja kulttuuriympäristö

Kerro koulustasi -sivusto (Suomen Tammi)

www.edu.fi/projektit/tammi/kerrokoulustasi

Teemojen toteuttaminen (kriteeri 11)	Toimintatavat (kriteeri 12)	Vakiinnuttamisen keinoja (kriteeri 12)	Tekniset ratkaisut (kriteeri 12)	Sidosryhmät (kriteeri 13)
<p>Teema opetuksessa</p> <ul style="list-style-type: none"> • Suvaitsevaisuuskasvatus • Vierailut tutustumaan vähemmistöryhmien ja maahanmuuttajien elämään • Vähemmistöryhmien edustajien vierailut kouluun • Kansainväliset hankkeet ja vierailut • Oman suvun kulttuuristausta • Kansainvälinen opiskelijavaihto • Vuorovaikutustaitojen harjoittelu eri kulttuuritaustaisten opiskelijoiden kesken • Nuorisokulttuurien käsittely opetuksessa • Mahdollisuus nuorisokulttuurin toteuttamiseen esimerkiksi kuvataiteen tai ilmaisutaidon keinoin <p>Teema koulun arjessa</p> <ul style="list-style-type: none"> • Moniarvoisuuden ja tasa-arvoisuuden periaatteiden tekeminen näkyväksi • Syrjinnän ehkäisy -kampanja ja syrjintää ehkäisevien sääntöjen laatiminen yhdessä oppilaiden kanssa • Maahanmuuttajaopiskelijoiden tukijärjestelyjen kehittäminen • Maahanmuuttajataustaiset kummioppilaat uusille maahanmuuttajaoppilaille • Eri kulttuurien juhlapäivien huomioiminen ja niiden taustaan tutustuminen • Etnisen ruuan teemaviikot 	<ul style="list-style-type: none"> • Moniarvoisuutta ja tasa-arvoisuutta edistävät toimintatavat opetustilanteissa ja koulun arjessa (esim. ryhmäyttäminen, yhdessä tekemistä tukevat opetusmenetelmät, oppilaiden vastuuttaminen) • Nollatoleranssi syrjinnässä • Toimivat yhteistyökäytännöt koulun ja maahanmuuttajaoppilaiden kotien välillä (esim. "kulttuuritulkkien" käyttö vuoropuhelun tukena) 	<ul style="list-style-type: none"> • Keskustelu oppilaitoksen moniarvoisuutta ja tasa-arvoisuutta edistävästä arvoista ja toimintavoista henkilöstön, oppilaiden ja vanhempien kesken sekä arvojen ja tapojen kirjaaminen • Koulun yhteinen sitoutuminen kaikenlaisen syrjinnän kieltämiseen esimerkiksi kirjallisen julistuksen ja sääntöjen avulla, syrjivän käyttäytymisen valvonta ja seuranta kyselyin, välittömän puuttumisen toimintamallin kuvaus • Yhteistyömallien kuvaus maahanmuuttajaoppilaiden kotien ja koulun välillä, opettajien ja vanhempien perehdytys toimintamalliin • Maahanmuuttajaoppilaiden vanhempien tiedon ja tuen tarpeiden kartoitus ja seuranta, kodin ja koulun yhteistyön toimivuuden seuranta 		<ul style="list-style-type: none"> • Kodit ja vanhemmat • Opiskelijahuolto-ryhmä • Maahanmuuttajajyhdistykset • Nuorisotoimi • Sosiaalitoimi • Muut koulut ja oppilaitokset

Teemojen toteuttaminen (kriteeri 12)	Toimintatavat (kriteeri 13)	Vakiinnuttamisen keinoja (kriteeri 13)	Tekniset ratkaisut (kriteeri 13)	Sidosryhmät (kriteeri 14)
<ul style="list-style-type: none"> Maahanmuuttajaoppilaiden ja suomalaisten oppilaiden yhteisöllisyyttä lisäävät tapahtumat Ulkomaiset ystävyyskoulut Nuorten kulttuurin näyttelyt ja teemapäivä Yhteistyö nuorisotoimen kanssa nuorten kulttuurien välittämisessä sekä rasismien ehkäisyssä 	<ul style="list-style-type: none"> Toimivat maahanmuuttaja-oppilaiden tukijärjestelyt (esim. valmistavat luokat, opetuksen eriyttäminen ja tukiopetustyhmät, kouluavustajien, kuraattorin ja psykologin tukipalvelut, nuorisotyöntekijöiden, kieliavustajien tai kulttuurimentoreiden käyttö mamu-oppilaiden tukena) Etnisten ruokakulttuurien huomioon ottaminen kouluruokailussa Eri uskontojen tapojen ja eri kulttuurien juhlapäivien huomioon ottaminen koulun arjessa Kansainvälinen opiskelijavaihto mahdollisuutena opiskelijoiden työssäoppimiseen 	<ul style="list-style-type: none"> Tukijärjestelyjen toimintamallin kuvaus sekä henkilöstön ja vanhempien perehdytys tukijärjestelyihin, tuen tarpeiden kartoittaminen ja seuranta, tukipalveluiden toimivuuden arviointi Opettajien täydennyskoulutus: arvo- ja suvaitsevaisuuskasvatus, monikulttuurisuuspedagogiikka, mamu-oppilaiden kulttuuritausta, mamu-oppilaan kohtaaminen Maahanmuuttajaopetuksen yhdysopettajan nimeäminen Kulttuuriin ja tapoihin liittyvien käytäntöjen, tapojen ja juhlapäivien huomioon ottaminen opetussuunnitelmassa ja koulun vuosisuunnitelmassa Opiskelijavaihdon organisointi, vastuut ja tiedotus 		

KARTOITUSLOMAKKEITA

- Kestävän kehityksen kriteerien ja ohjelmien maastouttaminen -hankkeen kartoituslomakkeet: www.koulujaymparisto.fi > Teemojen valinta > Kartoitustyökaluja

LINKIT

Monikulttuurinen koulu (edu.fi)
 Monikulttuurisen pedagogiikan sivusto Moped

www.edu.fi > Maahanmuuttajien koulutus > Monikulttuurinen koulu
www.mopedkoulu.fi